BOSTON MEDICAL LIBRARY
in the Francis A. Countway
Library of Medicine ~ *Boston*

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Open Knowledge Commons and Harvard Medical School

http://www.archive.org/details/dedysenteriacomm00aken

DE
DYSENTERIA
COMMENTARIVS.

AVCTORE

MARCO AKENSIDE,

COLL. MED. LONDIN. SOCIO, REG. SOCIET. SODALI, ET MAGNAE BRITANNIAE REGINAE MEDICO.

LONDINI:
APVD R. ET I. DODSLEY.
MDCCLXIV.

DE

DYSENTERIA

COMMENTARIVS.

CAPVT PRIMVM.

De dyſenteriae hiſtoria.

QVI graviora patitur ventris tormina, ſimul cum frequenti deſidendi cupiditate, et cum dejectionibus vel ſanguineis vel mucoſis; eum hominem dyſenteria laborare omnes conſentiunt medici. Neque ulli morbo imponenda eſt haec appellatio, niſi in quem tria illa ſigna conveniunt. Caetera quae ſolent ex eo aegrotantibus accidere, non ad eandem normam, ſed alii aliter auctores deſcribunt. Cum

B autem

autem mihi contigerit, per plures annos in frequentiſſima hujusce mali tractatione verſato, nonnulla obſervare, quae ab aliis vel praetermiſſa ſunt vel aliter explicata, et quorum cognitio, ni fallor, ad communem utilitatem haud obſcure pertinet; ſtatui in publicum proponere quicquid hujusmodi experientia propria comprobatum eſt. Itaque primum ea recenſebo quae aliquid ad hiſtoriam morbi augendam atque illuſtrandam conferre poſſunt; ita tamen ut aliorum obſervationes quam minime tranſcribam, iteremve. Dein vero commemorabo quae in dyſentericorum curatione felix plerumque eventus mihi commendavit. Nonnulla denique ſubjiciam quae morbi theoriam ſpectant et medicamentorum facultates.

IN

In his autem exequendis, tametſi ab aliorum ſententia ſaepe diſceſſero, nihil tamen idcirco vel de fide eorum, vel de diligentia detrahere ſtudeo. Variae enim fiunt diverſis temporibus eorundem morborum facies: ita ut hoc anno id forte ſymptoma ſingulis decumbentibus adſit, quod qui per annum inſequentem in ejusdem generis morbis expectabit, fruſtra omnino fuerit medicus. Imo de ipſa dyſenteria pronunciavit [a] Sydenhamus, fieri poſſe *ut variae enaſcantur ejus ſpecies, ut ſunt variolarum et epidemicorum aliorum, et quae proinde medendi methodum in aliquibus diverſam ſibi ſuo jure vindicent.* Quinetiam ſi res aliter eſſet, non magis tamen excuſatione ulla indigeret haec, qua utimur, libertas. In omni enim philoſophia ſuum ea

[a] *Obſervat. de morb. acut. ſect.* 4. *cap.* iii.

locum vindicare debet: praecipue vero in naturalibus quaeſtionibus, ubi mentem humanam extra ſeipſam proficiſci oportet, ut ſciendi occaſionem et materiam captet. Quod ſi magnorum hominum reverentiam violare exiſtimaretur, quicunque ab eorum opinionibus diſſentiret; fieri non poſſet ut progreſſum ullum haberent vel incrementum caperent haec ſtudia: ſed eveniſſet potius ut in perpetua quaſi infantia reſtarent. Quod de una medicina, inter tot artes atque facultates, jure ac merito praedicari poteſt.

Imprimis igitur de dyſenteria obſervandum habeo, eam perraro in morbis acutis reponi debere, aut febre ulla comitatam eſſe: quod non ita tradiderunt qui recentiorum ſaltem medicorum principes habentur. Antiqui quidem ſcriptores illam potius ſententiam,

quam

quam nos amplectimur, auctoritate ſua corroborant. Contra vero [a] Sydenhamus morbum docet non ſemper quidem, plerumque tamen, ab horrore et rigore incipere: tum his ſuccedere totius corporis calorem, ut in febribus ſolenne eſt. Imo in conſtitutione quadam aëris et morborum popularium deſcribenda, diſerte ait [b] dyſenteriam fuiſſe ipſiſſimam, quae in illa conſtitutione regnaret, febrem; hoc tantum diſcrimine quod introverteretur, et in inteſtina ſe exonerans per eadem viam ſibi faceret. [c] Meadus autem conceptis verbis affirmat eam ab inflammatione oriri; neque unquam eſſe ſine febricula. Quod ita Boerhavii animo inſederat praejudicium, ut in toto aphoriſmorum libro nullam dyſenteriae mentionem ille faciat, niſi in notione explican-

[a] *Loco citato.*
[b] *Ibid. ſect.* I. *cap.* ii.
[c] *Monita et præcept. med. cap.* vii. *ſect.* I.

 da

da diarrhoeae febrilis, aut dum ulcerationes quasdam enarrat, quibus inteſtinorum inflammatio aliquando terminatur. Sed, ut verum fateamur, a Boerhaavio, fuerit ille quamvis ingenioſiſſimus et candidiſſimus vir, minus tamen ſperandae ſunt accuratae morborum deſcriptiones; qui per totam vitam in eo praecipue exercebatur, ut juventutem ſtudioſam elementa medicinae doceret ad perfectae ſcientiae ſimilitudinem, geometrarum fere modo, conſtructa et quaſi aedificata. Quicunque enim tali negotio ſe dedit, fiet paulatim in cauſis rerum aſſignandis largior et ambitioſior: ipſas porro cauſas ampliare ſtudebit, ita ut quamplurima eorum, quae in conſpectum veniunt, comprehendant illae atque interpretentur. Iſta enim ratione praeceptor et operae parcit ſuae, et ſimul auctoritatem majorem apud diſcipulos comparat,

quam

quam ſi res ipſas ſtrenue perſequi et earum varietates denotare conſtituiſſet; dum interea cauſas et principia de quibus pendent, ignorantiam ſuam profeſſus, aliis veſtiganda et detegenda relinqueret. Sed veriſimile quoque videtur Boerhaavium in hac re Aretaei ſui auctoritate commotum fuiſſe. Quamvis enim plerique, vel omnes forte, veteres medici, inter dyſenteriae cauſas, ulcera ſpeciatim commemorant; alii tamen et aliis rationibus utuntur in declaranda morbi natura. Solus Aretaeus [a], dum ſingula illius ſymptomata deſignat, eorum varietates, nulla alia adhibita ratione, ad varia inteſtinorum ulcera refert. Ulcus autem nonnunquam dyſenteriae [b] effectum fuiſſe, facile concedi poteſt; cauſam vero, vix adducor ut

[a] *De morb. diuturn. lib.* ii. *cap.* 9.

[b] Vide *Morgagnum de cauſ. et ſedib. morbor. epiſt.* xxxi.

credam ; niſi ubi aeger alio quodam inteſtinorum affectu prius laboraverit, unde ortum ulcus ſpeciem quandam dyſenteriae abnormem in ultimo rerum ſtatu induxerit. Iſtiusmodi autem dyſenteria, in decurſu morbi ordinario deſcribendo, nullum prorſus locum obtinere debet.

Neqve ſane veritati magis conſentaneum videtur, ad inflammationem hujus morbi initia referre. Inteſtinorum enim inflammatio nunquam non febrem magnam et ardentem excitat ; tum alvum ſiccat ſemper et occludit. Ex ea conſtipatione periculi magnitudinem aeſtimamus ; et, ea relaxata, rem fere ſalvam eſſe arbitramur. Quapropter inflammatio contraria videtur dyſenteriae indoli ; cujus magna pars eſt in dejectionibus nimio plus frequentibus poſita. Febris

vero

vero indicia raro quis evidentiora apud dyſentericos perſpiciet. Neque enim, ſi forte ex inteſtinorum dolore pulſus aliquando celerior fiat, neque ſi ob alvi fluxum ſitis nonnunquam urgeat, aut lingua albedine quadam obducatur; protinus id febri imputare oportet. Haec enim, ſedato inteſtinorum tumultu, ſponte evaneſcunt; nec arctiorem neceſſitudinem habent cum dyſenteria, quam cum multis aliis diuturnis morbis. Sed apud quem vera febris dyſenteriam antecederet, aut ſimul cum ea decurreret, vix e decem, qui ea laborarent, unum obſervavi. Contraria quidem omnia. Facies plerumque pallidior eſt, et quaſi extenuata: oculi nitidi vividique: pulſus exilior, neque celerior ſolito, niſi quo tempore alvi dolores acutiores forte ſunt et diuturniores: rigor nullus, neque calor: et quod omnem dubitationem tollere poteſt,

poteſt, morbus ſibi relictus plerumque admodum longus eſt; adeo ut, ex nonnullis eorum qui illius cauſa in meam curam ſe tradiderunt, intellexerim ipſos ab illo jam antea per duos vel tres menſes fuiſſe vexatos. Proinde morbi depulſio non, ut febribus evenit, paucarum horarum opus eſt, e ſubita humorum converſione pendens; ſed tarde et gradatim perficitur, repetito eorundem remediorum uſu. Haec, inquam, ſolita morbi indoles eſt, prout eum ipſe obſervavi per quinque vel ſex annos in magna dyſentericorum frequentia, quos Divi Thomae noſocomium perpetuo fere ſuppeditabat, et quorum plus centum et triginta in tabulis deſcriptos habeo. Fieri quidem poteſt, et nonnunquam fit, ut in hominibus calidiori praeditis temperamento, aut quibus aliae ſuperveniunt febriendi cauſae, manifeſtiorem febrem dyſ-

enteria

enteria ſecum conjunctam habeat: tum in caſtrenſi vita, aut in ſingulari quadam aëris atque victus conditione, alia fortaſſe erit morbi forma. Et tamen in ſaeva illa dyſenteria, quae anno MDCCXXXVI [a] Neomagi graſſata eſt, et in caſtrenſi illa quam medicus doctiſſimus [b] Joannes Pringle deſcripſit, adeo parva fuerunt et obſcura febris indicia, ut eorum nullam fere rationem habendam eſſe jure optimo videretur. Adeoque huc demum res redit; dyſenteriam, rheumatiſmi ſive morbi articularis inſtar, nonnunquam febrem aliquam in ſe continere, aut ſecum ſociatam ferre; longe tamen ſaepius diuturnum eſſe morbum atque ab omni propria febre vacare: et hoc etiam multo magis quam ipſe rheumatiſmus.

[a] Vide *Degnerum de dyſent. pag.* 16, 22.

[b] *Obſervat. on diſeaſes of the army, ch.* v. *ſect.* 1.

Hvic affinis eſt altera obſervatio, quae, cum conſtans fuerit et diuturna, diſcedere a magnis auctoribus me coegit; dyſenteriam nempe totius anni propaginem eſſe, neque ulli certae tempeſtati adſcribendam. Ex Sydenhami quidem auctoritate, communis fert medicorum opinio initia autumni morbo huic naſcendi tempus praebere, et initia hyemis ſeneſcendi: ſed raro eum in adultam hyemem produci. Rem vero longe aliter aliquando ſe habuiſſe, vel Galeni teſtimonium convincere poteſt: qui vere potiſſimum et aeſtate dyſenteriam homines infeſtare [a] ait. Hodie ſane, et in his Britanniae regionibus, aeſtivi menſes hoc malo minime frequentantur. Subſequens vero autumnalis coeli converſio, et aer in

[a] *In libr. Hippocr. de natura humana comment. prim.*

frigus

frigus et in humiditatem inclinatus, corpora hominum hujusmodi valetudinibus magis obnoxia reddit. Aliquid porro conferre poteſt fructuum autumnalium uſus incautior; quamvis multos homines ea tempeſtate dyſenteriis corripi videmus, qui ab illa ſe luxuria omnino abſtinuerant. Verum ut procedente hyeme dyſenteriae abigantur, quod [a] Sydenhamo viſum eſt, neutiquam ego confirmare poſſum. Contra quidem in annis MDCCLX, MDCCLXI, et MDCCLXII, per totam hyemem perſtiterunt illae, haud infrequentiores aut minus moleſtae quam in ipſis autumni initiis fuerant: neque quicquam ex ſolita pertinacia remiſerunt, donec ver adultius coeli et ventorum rigorem mitigaverat. Quod, ad originem morbi indagandam, et ad arctam ejus cum rheumatiſmo affinitatem illuſtrandam,

[a] *De morb. acut. ſect.* iv. *cap.* i, ii, *et* vi.

haud

haud paulum facere arbitror. Nam et hic quoque, niſi ubi cum febre acutiori conjunctus eſt, hyemem multo magis quam aeſtatem perſequitur. Porro in autumno anni MDCCLXII, dyſenterici, quorum ingens tunc temporis erat multitudo, longe ſaepius febricitabant, quam qui in ſubſequenti hyeme eodem morbo decubuerunt; tametſi caetera morbi ſymptomata nihilo mitiora per hyemem facta ſunt. Cujus ſimile quiddam etiam rheumatiſmo, ni fallor, plerumque accidit: eum ſcilicet in aeſtate ſaepius quam in hyeme febrem conjunctam habere; quamvis ipſe morbus per hyemem frequentior eſſe ſolet. Haec tamen non nimis anguſta interpretatione excipi debent: dum enim ea exſcribo, per ultimos exeuntis anni MDCCLXIII dies, una atque altera curanda occurrit dyſenteria, quae febrem ſatis notabilem ſecum trahit.

Satis

Satis eſt ſi iſta, quae protulimus, longe plurimum, etſi non ſemper, rebus ipſis confirmata reperiantur.

Id quoque crebro obſervare contigit; dyſentericos ſaepius et diutius, quam pro auctorum teſtimonio, nauſea et vomendi neceſſitate affici. Hujus quidem alii mentionem faciunt, ſed tanquam levioris cujusdam incommodi, quod in ſolo morbi principio moleſtiam exhibet. Verum ego per plures dies ter quaterve quotidie aegros vomitare cognovi; neque ante ab iſto ſymptomate liberari, quam caetera morbi violentia maximam partem ſuperata eſſet. Imo unum hominem curavi qui, priusquam meum conſilium petiit, per ſex hebdomadas tertio vel quarto quoque die ſponte vomuerat: itemque alterum, cui per totos tres menſes illa aegritudo multo ſaepius renovata fuerat.

Quod

Qvod autem [a] Sydenhamus innuiſſe potius viſus eſt quam confirmaſſe, id fere ſemper evenire notavi; ut prima morbi vis inteſtina tenuia potiſſimum occupet; et dein ordinato curſu ad rectum perveniat. Quin ubi tormina fere evanuerunt, in nonnullis tamen hominibus teneſmus jam tandem importunior fieri videtur; acri illo muco, quo prius jejunum atque ileum ſcatuerant, nunc a ſolius recti vaſculis profluente. Ex hac morbi conſtitutione accidit quoque ut, cum homo et ſibi et medico ſuo ſalvus omnino atque ſanus eſſe videtur, ejus tamen dejectiones lineis quibusdam et quaſi veſtigiis ſanguinis tingantur; tametſi in priori et magis periculoſo morbi ſtadio, nullum prorſus dejecerat ſanguinem. Nimirum longinquitate mali ita tene-

[a] *De morb. acut. ſect.* 4. *cap.* iii.

rae

rae fiunt inteſtini recti tunicae et vaſa quae iis inſident, ut quantulacunque dejectionum acrimonia vulnerentur. Poſtquam vero impetus iſte morbi in colon et in rectum ſubſederit, ſaepe fit ut faeculenta quaedam, ex alimentorum digeſtione relicta, in tenuioribus inteſtinis diu immota haereant; donec ſub finem morbi, viribus demum ſuis omni abdominis parti reſtitutis, detruduntur; cum jam mora iſta longe acriora facta ſunt: ita ut deſcenſu eorum dolor haud levis excitetur, et per diem unum alterumve ſanguis etiam eorum tranſitum ſequatur. Teneſmo interea adeo diſtenduntur et debilitantur venae haemorrhoidales, ut poſt longam dyſenteriam iis fere ſolenne ſit in caecos tumores cedere, quos nonnunquam comitatur dolor valde acutus. Quinimo ob easdem cauſas procidentia ſedis, praeſertim in corpore

laxiori et tenuiori, haud raro morbum concludit: quod et [a] Degnerus quoque in populari dyſenteria Neomagenſi commemoravit.

His vero omnibus medicamentorum vi ſublatis, haud raro dyſenteriae ſuccedit alvi fluxus largus et diuturnus, ſed qui ab omni fere dolore vacat. Nempe dum ex inteſtinis et meſenterio exhauritur acris illa et mucoſa dyſenteriae materies, qua tormina et teneſmus excitata fuerant, aucti ſunt vaſorum canales et deminuta vis elaſtica, ita ut, poſtquam omnis iſte mucus conſumptus ſit, pergant tamen vaſa humorem ſeroſum largius emittere, qui ipſe quidem innocuus eſt, ſed copia ſua purgationes nimias inducere, et aegri vires diſſipare poteſt.

[a] *Hiſt. Dyſent. pag.* 17.

HAUD

Havd ita frequenter, attamen plus vice ſimplici, vidi in foeminis dyſenteriam pauliſper ſecedere cum ſuperveniſſent menſtrua. Nempe ubi dejectiones ſanguineae urgebant, cum teneſmo moleſtiſſimo et ſummo inteſtinorum dolore, haec omnia, erumpentibus catameniis, ſubito conſopita ſunt; et quamprimum definita eſſet illa purgatio, omnia itidem recrudeſcebant.

Divtvrna porro dyſenteria, in hominibus laxo et pituitoſo corporis habitu praeditis, haud raro in hydropem deſinit; qui fere peſſimi generis eſt et remediis efficaciſſimis minime obſequens. Hoc autem praecipue accidit ubi medicamentis opiatis dyſenteria praemature repreſſa fuerat et dein recidiva facta. Sic enim viſcera omnia, quibus chylus nutriendo corpori ſuppeditatur,

debiliora fiunt, et officio ſuo ſegnius funguntur. Vnde inertior evadit et quaſi vapida humorum temperies; rubra ſanguinis parte liqueſcente, et aquea lutulentiore facta. Praeterea, mucum iſtum dyſentericum, tamdiu in inteſtinis deliteſcentem, lacteorum, ſive lymphaticorum meſentericorum, oſcula partim ſaltem imbibunt. Inde ſpiſſior tandem fit lympha per univerſum corporis habitum: quae adeo cum in cavitates varias et in cellulas membranae adipoſae exhaletur, lentior eſt et glutinoſior quam ut iterum lymphaticorum extremitatibus rite excipiatur, aut per glandulas eorundem minutiſſimas percoletur. Dum autem vel hic vel ibi ſtagnat, hydropicus fit homo.

Sed quod praecipuum duco eorum quae, ad hiſtoriam hujus morbi ampliandam, afferre poſſum, ejus eſt

eſt arctiſſima cum rheumatiſmo affinitas: Graecis enim iſtarum rerum vocabulis libenter utor, ne, Latinitatem nimis affectando, perpetuis circumlocutionibus uti cogar. Rheumatiſmum autem appello, ſignificatione uſitata magis quam Graeca propriaque, dolores illos quibus articuli et partes corporis muſculoſae vel membranaceae afficiuntur, ſive febris aliqua ſit, ſive nulla. Perſaepe enim accidit ut ſimul ac homines a dyſenteria liberentur, dolor humerum aut latus alterutrum occupet; interdum vero thoracem, aut brachia, aut crura, aut cranii integumenta. Hunc autem nullus rigor praecedit, neque comitantur febrium indicia: ſed plane ad normam rheumatiſmi chronici conſtitutus eſt morbus. Cujus mutationis exempla plura habeo, quam ut ſingula enarrare huic loco conveniat. Interdum quidem hominem et dyſen-

teria et rheumatiſmo laborantem curavi. Imo nonnunquam inteſtinorum tormina cum univerſi corporis gravi dolore conjuncta novi; praeſertim earum partium quae carnoſiores ſunt; dum femorum, exempli gratia, atque crurum carnes contractio tam violenta teneret, ut tota cutis livore inficeretur. Hoc vero praecipue accidit in autumno anni MDCCLXII, quo maxime vulgaris fuit uterque morbus: ſed procedente anno et in hyemem vergente, conjunctio iſta morborum rarior fiebat; neque rheumatiſmus muſculos aegri aut membra prius corripere ſolebat, quam compoſita eſſent inteſtinorum mala: qui uſitatior eſt rerum decurſus. Nonnunquam, cum jam dyſenteriae diarrhoea ſucceſſerit, rheumaticus iſte dolor hominis latus, aut humeros, aut membra excruciat: unde liquet fluxionem alvi eſſe quidem

naturae

naturae inſtrumentum quo amandetur a corpore acris iſta et morbida materies; hanc tamen ad aliam partem migrare poſſe, dum nihilominus pergat fluxio, quae jam quidem nullos inteſtinorum dolores excitat, ſed eſt interea ad morbi fomitem extinguendum plane inutilis.

In illa autem morbi tranſlatione, fieri poteſt ut ille, partem aliquam nobiliorem occupando, triſtiores ibi edat effectus quam nuper in ipſis inteſtinis ediderat. Cujus ſane infelix exemplum vidi aliquando in foemina mediae aetatis, habitus vero tenuis et irritabilis. Eam quidem a vehementi admodum dyſenteria nuper liberaveram, torminibus praeter ſolitum acutis et vomitu frequentiori exaſperata. At brevi poſt, dolorem ſentiit moleſtiſſimum in ima parte lateris ſiniſtri prope re-

nem. Nimirum morbus e torminali factus eſt arthriticus, et ab inteſtinis migraverat in ſeptum tranſverſum, qua ad coſtas infimas muſculus iſte annectitur: atque ideo jam pro ſpecie paraphrenitidis jure haberi poſſet. Ibi ob perpetuum reſpirandi motum exacerbatus eſt dolor, et longe majus periculum conflatum. Neque tamen magnae febris indicia adfuerunt. Hoc rerum ſtatu, ſanguis quidem e vena brachii bis miſſus eſt, quantum vires corporis neque natura firmi, et praegreſſo morbo valde debilitati, permittere viſae ſunt. Tum *nitrum* liberaliſſime datum, adjunctis *oleo amygdalarum dulcium* et *ſale cornu cervi*; illo ſatis larga, hoc vero modica quantitate. Emplaſtrum quoque veſicatorium parti affectae applicatum: quod per tres vel quatuor dies magnam ſeri glutinoſi copiam extraxit. Nihil tamen interea

miti-

mitigatus eſt dolor. Tum ad ſuras appoſita ſunt veſicatoria, et eodem tempore aquae calidae vapor ad locum dolore inſeſſum admiſſus: quae medicina et frequenter repetita eſt, et ſingulis vicibus per longum temporis ſpatium adhibita. Inde levamenti nonnihil percepit mulier; ſed quod cito abiit. Atque adeo fruſtra fuere omnia. Malo enim indies aucto, mortua demum eſt die duodecimo ex quo dolor latus invaſerat.

Neqve hac ſola iſtorum morborum converſione manifeſta fit eorundem neceſſitudo: haud raro contraria ratione evenit ut ex rheumatiſmo fiat dyſenteria. Saepe novi in rheumatiſmo cum acuto tum diuturno, ubi alvum purgare expediit, ut plane dyſentericae eſſent dejectiones quas vel *guaiacina*, vel *ſalia neutra*, vel *mercurius ſublimatus dulcis* exci-

excitabat. Torminibus enim et dolore aſperrimo comitatae ſunt: muco fere totae conſtabant, ita acri ut juxta finem purgationis teneſmus inde oriretur, cum cruciatu fere intolerando recti inteſtini et ſphincteris ejus: ita ut per plures poſtea dies manſerit ibi teneritatis ſenſus permoleſtus. Quinimo curavi aliquando puellam viginti quinque annos natam, quae per totum corpus rheumatiſmo ita vexabatur ut immobilis fere vitam degeret; quod vix ullum ullius membri motum prae dolore tolerare poſſet. Poſtquam venaeſectione, et veſicatoriis, et *guaiaco*, et *nitro ſale cornu cervi* admiſto, ita fracta eſſet morbi vis ut foemina jam vitae munia libere obire poſſet, intra diem unum dyſenteria perfecta correpta eſt, cum dejectionibus valde mucoſis, teneſmo vehementi, torminibus perpetuis. Haec tandem medicamentis ceſſerunt;

runt; verum illico rheumatiſmus in artus reverſus eſt, non eadem quidem vi qua prius, ſed ſatis moleſtus tamen et ſatis pertinax. Eandem quoque morborum alternationem in vetula quadam notavi, ſed funeſtiori exitu. Illam enim, cum poſt rheumatiſmum dyſenteria laboraverat et haec quoque profligata erat, adeo atrox inceſſit ſecunda vice rheumatiſmus, ut effoetum et viribus ſuis exhauſtum corpus impar eſſet illius ſaevitiae ſuſtinendae. Denique in eodem homine tres hujusmodi viciſſitudines obſervavi; ita ut ter rheumatiſmum et ter dyſenteriam experiretur, priusquam ad perfectam ſanitatem reſtitutus eſſet.

Hoc quod inteſtinis intercedit cum artuum muſculis et membranis commercium, apparet quoque in

colica

colica [a] Pictonum atque [b] Damnonienſium, in ea qua inſulae Caribbeenſes Americanae infeſtantur, et in morbo illo truculento quem ſerius ocyus omnes illi experiuntur homines quorum opera quotidiana in plumbi aut in argenti vivi tractatione verſatur; pictores, exempli gratia, (operarii autem hi ſunt, non artifices) plumbarii, atque inauratores. In iſtis quidem affectibus, non ex inteſtinis in membra corporis, aut e membris viciſſim in inteſtina, ſit materiae morbidae migratio: ſed eodem tempore haec et illa aegrotant. In omnibus quoque areſcit alvus. Tum dolores articulorum graviores ſunt et quaſi profundiores; quando vis morbida tendines et ligamenta magis occupet. Eſt et

[a] *Vide Franciſc. Citeſium, de novo et populari apud Pictones dolore colico, cap.* vi.

[b] *Vide Huxham, de dolore colico Damnon.*

illa

illa praeterea in reſolutiones nervorum et in morbum comitialem proclivior: denique, ut verbo dicam, deformior aegritudo et, ubi inveteraverit, longe pertinacior.

Illorum, quos e dyſenteria mortuos eſſe novi, plerique torminum remiſſionem paulo ante obitum ſenſerunt. In nonnullis aphthae ſub finem morbi eruperunt: in nonnullis alvi fluxus ceſſavit. Quibus fere omnibus, ſtupor et ſomnolentia brevi poſt incubuit, aut oborti ſunt ſudores gelidi; atque ita intra paucas horas moriebantur: ſive vis vitalis ab eluvie illa inteſtinorum exhauſta eſſet; ſive, quod probabilius videtur, et quod revera eveniſſe certis exemplis conſtat, ipſa inteſtina contabuiſſent, gangraena exitiali tacta. Sed felicior plerumque fuit morbi eventus: cum dyſ-

entericorum

entericorum quibus meam curam adhibui, vix vigeſimum quemque amiſerim. Itaque ad illam medendi rationem qua fere ſemper utor, jam progredi licet.

CAPUT

CAPVT SECVNDVM.

De dyſentericorum curatione.

IN aegris hisce adminiſtrandis id primum a medico conſiderari oportet, an conveniat ſanguinis miſſio. Si vero calor adſit, aut rigor, aut pulſus juſto velocior, ibi nullus ſubeſſe poteſt dubitandi locus quin protinus inſtituatur venae ſectio. Iſta autem quamvis omnino abſint febris indicia, ſi tamen aeger habitu corporis pleniori ſit et ſanguine abundantiori, adhuc ſecare venam expediet. Ita enim periculum imminentis febris avertitur, et praecavetur aliqua ex parte rheumatiſmus ille qui adeo dyſenteriae ſuccedere ſolet. Imo utcunque haec ſint, at ubi dejectiones ſanguine inficiuntur, venae ſectio utile dabit ejus

fluxioni diverticulum. Quin et alia eſt ejusdem medicinae commendatio; nempe quando muſculorum et membranarum fibrae, ut et arteriarum tunicae, ſtrictiores ſunt, et ex levi quavis irritatione in contractionem proniores. Tali enim homini dyſenteria proculdubio convulſiones inteſtinorum et tormina comparabit praeter ſolitum aſpera et periculoſa. In hoc igitur caſu venae ſectio ſummam habet utilitatis rationem: cum ſit omnium forte remediorum, quae antiſpaſmodica dicuntur, praeſentiſſimum. Denique dolor ipſe torminoſus, ſi quando vehementior et pertinacior fiat, e ſanguinis miſſione prudenti lenimen capiet minime contemnendum. Quapropter cum tot ſe offerunt cauſae quae medico quaſi praecipiunt ut in hoc morbo ſanguinem detrahat, concludere licet curationem a venae ſectione initium ſumere debere, niſi adſint mani-

manifeſta ſigna quae eam prohibere valeant. Sunt illa fere habitus laxior et hydropi aptus, cujus haud raro poſt dyſenteriam periculum impendet; debilitas nimia ex inveterato morbo; horror aut ſudor gelidus; pulſus intermittens; dejectiones praeter ſolitum putridae; et quicquid inteſtinis corruptionem vel gangraenam ominari videtur. Ubicunque horum aliquid intercedit, ab omni ſanguinis detractione religioſe abſtinendum eſt: alioquin potiſſimum erit curationem ab illa ordiri. Quantum ſanguinis detrahendum ſit, aetate atque viribus aegrotantis definire oportet. Raro quidem plus unciis decem ex hominibus adultis educi, aut venam iterum ſecari, neceſſe habeo.

Misso ſanguine, proximum eſt ut ventriculi ſtatum reſpiciamus. Si autem vel frequentem ſentiat ille

impetum vomendi, vel poſt ſumptos cibos nauſeam aut impeditam digeſtionem; ſi lingua diſcolor ſit aut muco obducta; ſi in ore acidus ſit ullus aut bilioſus ſapor, vel juxta pylorum flatus moleſtior; tum *ipecacoanham* dare ſoleo, ut omni inutili onere ventriculus levetur. Hanc autem medicinam tametſi multis dyſentericis non aeque neceſſariam judico ac venae ſectionem, nunquam tamen ex ea vel minimum incommodum aegro accidiſſe memini: cum contra, ea omiſſa, vidi ubi caetera curatio lentius et difficilius procedere videretur. Quapropter, etſi non ita manifeſta ſint ventriculi male affecti indicia, erit tamen prudentius *ipecacoanhae* ſcrupulum unum poſt ſanguinis miſſionem praecipere; niſi forte ita jam debilitatus ſit homo, ut vomendi defatigationem ſatis ſuſtinere nequeat.

Hora una alterave poſt peractam vomitorii operationem, ad id medicamentum adminiſtrandum progredior, cui potiſſimum in dyſenteriae curatione confidere longa jam me docuit experientia. Id autem *ipecacoanhae* granum eſt unum, quod *aquae menthae vulgaris ſimplicis* ſeſcunciae et *ſpirituoſae* drachmis duabus immiſtum, vel *aquae alexeteriae ſimplicis* unciis duabus cum *confectionis cardiacae* drachma dimidia, ſumi praecipio ſexta quaque hora. Hac autem ratione ut *ipecacoanha* in dyſenteriis uterer, circa annum MDCCLVIII inductus ſum. Jam antea obſervaveram medicos quosdam in artis uſu jamdiu exercitatiſſimos grana quinque bis dare ſolitos intra viginti quatuor horas, aut ſemel veſperi per tres vel quatuor dies. Cum ex iſta medicina tormina fere ſemper leniri animad-

verterem, ſed brevi poſt reverti ſolere, ſtatui experimentum capere num ſaepius repetita in minori quantitate levamentum afferret morbo magis durabile. Primum itaque grana quatuor praeſcripſi ut ter quotidie ſumerentur, aliquando etiam ut ſexta quaque hora. Medicamentum ita efficaciſſimum fore ſenſi ad omnia morbi mala debellanda, ſi modo aegrotis perſuadere poſſem ut in eo capiendo perſeverarent. Verum id omnino deſperandum erat, ob nauſeam et vomitionem tam ſaepe iteratas. Intellexi igitur medicamentum, ſi brevibus adeo intervallis id repeti vellem, minori quantitate ſingulis vicibus dandum eſſe. Cum autem obſervaſſem morbum fere ſemper eſſe diuturnum, et ideo curationem diuturnam ſponte admittere, operae pretium duxi *ipecacoanham* tam parva quantitate praeſcribere, ut nauſeam
aut

aut nullam excitaret aut facile tolerabilem: ſi forte iſto modo aegri in ejus uſu permanere diutius poſſent, et ſimul virtutem ejus in dyſenteria pellenda experirentur, ſi non praeſentem et perfectam, at certam tamen et uſu indies confirmatam. Ad hoc quoque me nonnihil commovit Gulielmi Piſonis auctoritas[a]; qui a Braſilienſibus in diarrhoea maligna ſive dyſenteria curanda, drachmas *ipecacoanhae* duas ter decoqui docet; neque minoris facit tertium decoctum quam ſecundum vel primum: imo plus etiam efficacitatem illius praedicat. At minime veriſimile videbatur tertio illi decocto ullam vim reſtitiſſe qua vomitum cieret; neque tamen idcirco inutile fuit, experientia teſte, ad morbum abigendum. Quapropter virtutem ejus non ex eme-

[a] *De Indiae utriusque re naturali atque medica*, *lib.* ii. *cap.* 9.

tica poteſtate pendere concludebam.

His itaque rationibus inductus, in dyſenteria valde frequenti, quae anno MDCCLIX, incipiente autumno, graſſata eſt, *ipecacoanhae* grana duo ſexta quaque hora modo ſupra memorato dedi. Et cum iſto tempore, ut et deinceps, Divi Thomae noſocomium magnam dyſentericorum frequentiam praeberet, experimenta fere quotidiana capere potui; quae ſummam methodi hujus utilitatem ſatis ſuperque demonſtrabant. Non multo poſt, unum tantum *ipecacoanhae* granum ſingulis hauſtibus immiſcere coepi: cum ex duobus granis nauſeam haud raro nimis diuturnam creari obſervaſſem: quod incommodum ex uno grano vix oriri, aut poſt breve tempus ceſſare, conſtabat. Exinde hac plerunque quantitate uti ſoleo: ni

ni forte tormina adeo atrocia ſint, et ſanguinis dejectio tam larga et crebra, ut magis eniti medicum oporteat ut homo cito curetur, quam ut jucunde. Vbi ſic ſe res habet, minus moror ventriculi nauſeam; donec iſtam morbi ferociam, praeſcriptis duobus granis, aliqua ex parte compreſſiſſe videor; et tum demum unius grani praeſcriptione contentus ſum. Iſto modo dum jam per quatuor annos *ipecacoanham* quotidie fere dyſentericis adhibere pergo, in omni morbi varietate uſum illius innocuum et ſalutarem expertus ſum. Neque intereſt utrum acuta ſit dyſenteria, an chronica: utrum ſanguinem habeant dejectiones, an muco tantum conſtent. In omni porro aetate hominum, ſexu, conditione; et per omnes anni tempeſtates ſalutarem ſuam vim aeque edit medicamentum. Nolo equidem affirmare

nunquam id meam ſpem fefelliſſe: rarius tamen hoc ab illo expertus ſum, quam ab ullo alio medicamento, ſi unius *corticis Peruviani* adverſus febres intermittentes virtus excipiatur.

Celebres nonnulli[a] obſervarunt auctores *ipecacoanham* dyſentericis datam plerumque ſudores excitare; atque his efficacitatem ejus attribuerunt. Nonnunquam quidem poſt ſumptam *ipecacoanham* ſudores erumpunt; rarius tamen, niſi ubi nauſea afficitur ventriculus; quae a grano uno vix creari ſolet. Quanquam ſi de morbi natura conjecturam recte fecimus, fortaſſe nulla alia efficacior et celerior dyſentericis praeberi poſſet medicina, quam ut ſudores elicerentur copioſiſſimi: quod maxime efficeret *ipecacoanha*

[a] *Vide Jo. Freind, de febrib. commentarium quartum.*

opio

opio conjuncta. Hanc tamen curationem inſtitui prohibet teneſmus et perpetua dejiciendi neceſſitas, quae adeo dyſenteriae familiares ſunt; et quae hominem ſudoribus diffluentem ſaepe fere in vitae diſcrimen adducerent. Invenienda eſt igitur ratio qua, ſine ſudoribus, *ipecacoanha* partes ſuas agat et dyſenteriam tollat.

Hac igitur methodo adminiſtrata neque ventriculo nauſeam concitare ſolet, neque ſudores ullos movere. Plerumque tamen intra viginti quatuor horas virtus ejus, mutata inteſtinorum conditione, ſpectatur. Symptoma quod primum ei cedit, ſanguinis eſt in dejectionibus admiſtio. Deinde tormina et mitiora et minus crebra fiunt: neque jam teneſmus adeo moleſtus. Poſt duos fere dies, imo plerumque citius, aeger tolerabile ſatis, quod morbi

morbi reliquum eſt, agnoſcit: domeſtica enim munia pro libitu fere obire poteſt. Dolores quidem torminum ſentit adhuc, et per quinque, ſeptem, imo decem forte dies ſentire perget; verum facili negotio ſuſtinendos et indies miteſcentes. Dejectiones quidem non eadem ratione minuuntur: imo nonnunquam per dies aliquot majores fieri videntur. Aſperitatis tamen et acrimoniae minus habent; et poſt breve tempus et pauciores incipiunt eſſe et minores.

Cvm autem curationis initio mera atque vera tormina aegro ſuſtinenda eſſent, poſt diem unum alterumve huic regimini datum, videtur illud fere evanuiſſe doloris genus; neque inteſtina male affici niſi in ipſis dejectionibus et ex acrimonia materiae praetereuntis; qua vulnerari tenera nimis inteſtina videntur,

videntur, potius quam in tormina ſive convulſiones conſtringi atque implicari. Et haec quidem per dies aliquot percipi poteſt moleſtia: quamdiu autem illa perſtat, medicamentum quotidie ter vel quater repetendum eſſe moneo: adeo placide ventriculo inſidet; et ſine ulla hominis defatigatione per tot vices iterari poteſt. Quod ex ſequentibus hiſtoriis melius patebit.

INNUPTA quaedam foemina, quadraginta fere annos nata, ob rixas quas cum familia ſua et cum affinibus agitaverat, adeo animo efferata eſt ut vitam ſuam abrumpere conſtituerit. Voravit itaque *mercurii ſublimati corroſivi* integram drachmam. Illico correpta eſt neceſſariis ſymptomatibus, calore nempe et cruciatu ſummo ventriculi et inteſtinorum. Pharmacopoeus, qui brevi poſt adfuit, aquam tepidam

atque

atque *oleum lini* copioſiſſime in gulam ejus ingeſſit, ut veneni partem vomitu educeret e ventriculo, aut ſaltem dilueret atque obtunderet. Poſt horas aliquot ad aegram ego ſum accerſitus. Hauſtum praeſcripſi ſexta quaque hora ſumendum, qui *olei amygdalarum dulcium* et *aquae alexeteriae ſimplicis* ſingulorum unciam unam, cum *mannae* drachmis tribus habebat: cui poſt tres horas perpetuo interponendum erat enema ex *olei amygdalarum dulcium* tepefacti unciis quinque. Tum, idoneis intervallis, praecepi in juſculum ovinum ut copioſe inſtillaretur *lixivium tartari*, atque ita frequenter epotaretur: fore enim ſperavi ut ſal illud alcalinum, cum *mercurio corroſivo* in inteſtinis commiſſum, ſalia ejus acida ad ſe arriperet, et mercurium crudum fere et innocuum redderet. Quod ex ſententia ſucceſſit. Poſtquam enim per

per duodecim dies in hoc regimine perſtitiſſet, ab omni periculo et dolore liberata eſt. Sed die uno alterove exinde elapſo, dyſenteria vehementi correpta eſt, quam vomitus, et dejectiones mucoſae, et tormina acutiſſima comitabantur. Quapropter ſanguinis uncias octo detrahi juſſi; *ipecacoanhae* grana duo, in julepo ex *aqua menthae vulgaris ſimplici*, dedi ſexta quaque hora; et, aptis intervallis, alium quoque hauſtum, qui *olei amygdalarum* unciam unam et *ſyrupi de meconio* drachmam unam continebat. His uſa remediis, intra triginta ſex horas e dyſenteria convaluit: ſed paulo poſt de haemorrhoidibus caecis conqueſta eſt; quarum tumor moleſtiſſimus erat, et ſummum cruciatum afferebat. Hae vero facile ceſſerunt *linimento albo* cui pars duodecima *extracti Thebaïci* admiſta eſt. Atque ita demum ex atro-

ciſſimae

ciſſimae mortis periculo evaſit et ad perfectam ſanitatem reſtituta eſt foemina.

Altera eſt hiſtoria mulieris cujusdam quae habitu corporis delicatiori erat, et aetatis annum fere trigeſimum quintum agebat. Ad illam vero vocatus ſum uno menſe poſt partum difficilem nondum peracto; cum eodem tempore dyſenteria laboraret, et fluore albo, et ſedis procidentia. Fuit interea viribus valde attritis, cum ob partum nuperum, tum ob iſtam congeriem malorum qua conflictabatur. Ex his vero quandoquidem dyſenteria maxime urgebat, imprimis ventriculum leviori vomitorio exoneravi: dein *ipecacoanhae* granum unum in julepo uſitato ſexta quaque hora adhibui; interpoſito pro re nata hauſtulo ex *oleo amygdalarum dulcium* cum *ſyrupi de meconio* drach-

 ma

ma una, ad tormina lenienda. Cum ex his medicamentis intra diem unum alterumve tolerabilior multo factus eſſet morbus, ad fluorem album compeſcendum *olibani* drachmam ſemis bis quotidie praebui; nequaquam intermiſſo *ipecacoanhae* uſu. Denique pro inteſtini recti debilitate fotum praecepi ex *decocto gallarum*. Quotidie autem mala mitiora fiebant, et viribus aliquid accedebat: ſed priuſquam dyſenteria penitus abiret, *ipecacoanham* ſumpſit per totos dies viginti ſex. Dyſenteriam ſubſequebatur diarrhoea, quae tandem ſublata eſt uſu *electarii e ſcordio*. In caeterorum medicamentorum uſu perſiſtebat adhuc per duas hebdomadas; et tum demum perfecta ſanitate et integris viribus fruebatur.

Ex duobus hiſce exemplis, ſive in illo conſideretur conditio inteſtinorum,

norum, ex ſumpto veneno, cum demum foeminam adoriretur dyſenteria; ſive, in hoc, diuturnitas morbi in corpuſculo tot ſimul malis debitato; ſatis patet, ni fallor, quam tuta ſit quamque efficax iſta curatio. Quibus et illud addi debet; ſcilicet in lue venerea, et inter unctionem *mercurialem* mediam, haud infrequenter homines dyſenteria corripi, cum mucoſa, tum ſanguinea. Cujus ſimul ac apparent ſigna, hanc medendi rationem, intermiſſo pauliſper *unguenti coerulei fortioris* uſu, ſtatim adhibere ſolitus ſum. Neque unquam obſervavi vel recentiorem hunc morbum medicationi illi diu repugnare, vel primariae curationi incommodum ullum aut difficultatem ideo oboriri.

Interea, dum iſto modo *ipecacoanha* in uſu eſt aegro, per intervalla hauſtulum oleoſum, cui drachma

ma una adjuncta ſit *ſyrupi papaveris albi*, bis vel ter quotidie ſumendum nonunquam praecipio. Inde enim dejectionum acrimoniam retundi et tormina mitigari compertum eſt. Hoc tamen vix opus erit niſi per diem unum alterumve in principio curationis, et ubi morbus vehementior ſit.

Dum haec ita componuntur, in victu aegrorum ordinando non nimis ſevere res gerenda eſt. Cum enim febris plerumque omnis abſit, et cum hominum vires, ob perpetuas exinanitiones, haud minima refectione indigeant; praeter juſcula, et gelatinas, et quae ex ovis et lacte praeparantur, nonnunquam carnes pullorum gallinaceorum, aut vitulinas, aut etiam ovinas, concedere fas erit. Verum ab omni alimento quod irritare poteſt, aut flatum intus generare, aut calorem

nimium accendere, ſumma cautione abſtinere oportet.

Svpra monui fugatae jam dyſenteriae diarrhoeam ſuccedere ſolere. Et ut hanc rite praevideat, eique curam ſuam apte accommodet, haud minima opus erit medico vel ſagacitate vel diligentia. Opiatis enim medicamentis, et iis quae vim aſtringendi habent, dejectiones alvi praepropere ſiſtere, morbi fomite nondum extincto, plenum temeritatis eſt et periculi conſilium. Vnde ſumma auctoritate medici curationem dyſenteriae medicamentis catharticis plerumque inſtituunt. Atque hanc quidem commendationem ſingularem habere viſa eſt illa medendi ratio quam ſupra expoſuimus, quod ea ſcilicet eodem tempore doloris atque torminum allevationi conſulit, et materiae, qua continetur morbus, expulſioni.

Ipe-

Ipecacoanha enim, iſto modo data, proculdubio apta eſt ad laxandam potius quam ad occludendam alvum: quae porro ſimul facilior fiet et ſolutior ex uſu hauſtus illius anodyni et oleoſi. Ita ut periculo forte haud vacabit res, ne, miſſa dyſenteria cum ſuis torminibus et teneſmo et dejectionibus aſperis, perſtet tamen diarrhoea, atque tandem aegrum exhauriat, opprimatque. Quocirca, ubi ullam hujusmodi ſuſpicionem infert vel morbi vel hominis indoles, mihi ſolitum eſt, pro hauſtu oleoſo illo, alium ſubſtituere qui *electarii e ſcordio* ſcrupulos duos in *aqua cinnamomi ſimplici* ſolutos continet. Poſtea vero, cum dolor et caetera dyſenteriae ſymptomata abierint, ſi adhuc moleſta ſit diarrhoea, ad eam tota convertenda eſt et aptanda curatio. Cui materiam idoneam ſuppeditabit *decoctum album* dupla vel tripla

 quanti-

titate *gummi Arabici* paratum; vel *rhabarbarum torrefactum cinnamomo* adjunctum; vel decoctum corticis *Simaroubae*; vel *extractum* ſive *decoctum ligni tinctilis Campechenſis*; vel *electarium e ſcordio*; vel *lac vaccinum* quod *cinnamomum* et *quercus* et *granati cortices* incoctos habeat; vel denique, quo mea experientia nihil efficacius adhuc novit, *lac vaccinum*, cujus in libra una, dum calore ebullit, ſevi ovilli uncia una liquefacta ſit.

Vbi provectiori aetate aegri ſunt, aut morbi diuturnitate fracti; praeſertim vero ſi pulſus langueat, et lingua muco foetido obducatur, et caloribus ſubitaneis facies et volae manuum incandeſcere ſoleant, aut ſudores ſaepius et largius erumpere; hiſce in caſibus egregium conferet auxilium *cortex Peruvianus*; ſi modo id praecaveri poteſt, ne alvum

iterum

iterum dejectionibus ſolvat. Hoc vero optime curatum erit, *corticis* ipſius drachmam dimidiam cum *rhabarbari torrefacti* granis quinque in boli formam componendo, aut *decocti corticis* unciis tribus *tincturae cinnamomi* drachmas tres immiſcendo. Horum medicamentorum alterutrum ter vel quater quotidie optimo effectu adhiberi poteſt.

Dysenteria demum his remediis debellata, ſaepe, quod ſupra obſervavi, rheumatiſmo corripiuntur homines: doloribus nempe arthriticis vel inter ſcapulas excitatis, vel in latere alterutro, vel in collo, vel in cranii tegumentis, vel in brachiis, vel denique in cruribus. Cautione vero opus eſt dum novum hunc hoſtem aggredimur. Medicamenta enim quae plurimum contra rheumatiſmum valent, cum acre quiddam et ad obſtructiones reſerandas

idoneum habeant, periculum idcirco inferent ne inteſtina denuo irritentur, atque adeo ne dyſenteria reducatur. Quapropter neque *guaiacum* in hoc negotio, neque *mercurius ſublimatus dulcis*, neque *nitrum*, neque *ſalia volatilia* temere adhibenda ſunt: ſed res agenda potius iis remediis quae vim poſſident antiſpaſmodicam dictam, et quae ſimul perſpirationem cutaneam augere poſſunt. Talia ſunt *caſtoreum*, *moſchum*, et radix *valerianae ſylveſtris*.

Qvinetiam, cum hi dolores omni febre ſemper fere carent, optimum eſſet ſudores copioſiſſimos movere: quos, ubi aeger iſtam medicationem admittere non nimis gravetur, nihil aeque praeſtabit ac pulvis qui *ipecacoanha* et *extracto Thebaïco*, ſingulorum granis duobus, cum *nitro* et *tartaro vitriolato* ſingulorum granis octo, conſtat. Hic ſemel ſumptus, ae-

gro interea in lecto concluſo et ſtragulis bene cooperto, plerumque ſudores ſatis largos eliciet: ſin minus, poſt ſex vel ſeptem horas repetendus eſt. Aegro interim affatim bibendum eſt de aqua hordeata, vel potius de *ligni guaiaci* et *radicis glycyrrhizae* decocto. Atque ita per horas decem vel duodecim uberrimi manabunt ſudores; quibus neque valde attritae erunt aegri vires, et tamen e corpore magna ex parte evehetur ſerus iſte glutinoſus et acris quo continetur morbus.

Vbi vero hanc curationem ob taedium illius et moleſtiam recuſant homines, aut propter vires ſuas jam deminutas non debent admittere, ad emplaſtra veſicatoria confugiendum eſt. Haec autem ad partem dolore affectam applicare oportet; et quoties ad aliam partem migraverit dolor, illa eidem affigenda

ſunt. Aeger interea cibis benignioribus nutriendus eſt. Danda quoque ſunt medicamenta qualia ſupra memoravi; quae vires vitae ſuſtinere poſſunt, neque tamen calorem nimium ſuſcitare aut inteſtina irritare.

Hvivs curationis exemplum ſubjungere libet, in homine ſcilicet annorum fere quadraginta; qui poſtquam per ſeſquimenſem dyſenteria laboraverat, conſilium a me petiit. Vomitus aderat valde frequens; dejectiones mucoſae creberrimae; torminum cruciatus intolerabilis. Inde adeo exhauſtae ſunt vires, ut pedibus ſtare plane nequiret; imo vix ſedendo cervicem poſſet erectam ſervare. Dato primum *ipecacoanhae* ſcrupulo uno ventriculum exoneravi: et dein ſexta quaque hora ejuſdem radicis granum unum in hauſtu uſitato ſumendum praecepi.

cepi. Brevi dyſenteria liberatus eſt homo: ſed continuo fere doloribus graviſſimis correptus eſt, qui tertio quoque vel quarto die ſedem ſuam mutare ſolebant. Veſicatoria applicavi partibus quas dolor occupaverat; atque ſimul hauſtum cardiacum, qui *radicis valerianae ſylveſtris* drachmam dimidiam continebat, ter quotidie ſumendum juſſi. Hujus vero loco, cum poſt ſex vel ſeptem dies de dyſenteria recidiva minus jam metuendum videretur, *decocti corticis Peruviani* uncias tres cum *tincturae guaiacinae volatilis* guttis triginta dedi. Denique poſt menſem unum his remediis tributum, ad perfectam ſanitatem reſtitutus eſt homo: cum, iſto temporis ſpatio, octo applicata eſſent veſicatoria; nempe inter ſcapulas, ad brachia, ad ſuras, poſt aures, et ad occiput; prout ab alia parte in aliam ſe tranſtulerat dolor.

CAPVT TERTIVM.

De cauſis dyſenteriae.

MIRVM proculdubio nonnullis videbitur et fortaſſe abſurdum, ſi poſtquam expoſuerim quicquid in promptu eſſet quod ad dyſenteriae hiſtoriam atque curationem pertineret, nunc demum de cauſis ejusdem dicere aggredior, et de viribus quibus pollent ea medicamenta quae ab illius injuriis inteſtina expediunt. Scilicet diverſa plane ratione agunt plerumque ſcriptores medici. Cum enim diſciplinam ſuam ad juſtae ſcientiae ſpeciem effingi velint, protinus experimentis quibuscunque et obſervationibus contenti, quae caſu forte aut ſponte ſub oculis feruntur, concluſionem inde eliciunt quam maxime univerſalem,

verſalem, et ea tanquam morbi theoria utuntur, rerum teſtimoniis probata et ſtabilita. Haec itaque philoſophandi ratio, quam analyticam appellare ſcholae philoſophorum ſolent, apud medicos plerumque nimis feſtinata eſt et exiguo nimis fundamento extructa. Dein vero iidem, ſynthetica ratione magis gaudentes, concluſionem, quam analyſi iſta utcunque eruerunt, tanquam principium jam demum conceſſum, aſſumunt; ſecundum eam omnia morbi ſymptomata recenſent, curationis ſcopum dirigunt, ſeligunt medicamenta, et eorum denique vim et effectum explanant. Hac porro via inſiſtentes ſolos ſe, inter medicos, philoſophorum nomine dignos arbitrantur; ſolam ſuam medicinam pro vera, ſolida, rationali praedicant. Vnde ſane mihi, contrariam adeo ſemitam calcanti, haud obſcure verendum vi-

 detur,

detur, ne alienus a philoſophia, denique ne empiricus audiam. Sed omnem iſtiusmodi ſolicitudinem brevis rei animadverſio tollit. Medicina enim nequaquam inter eas facultates numeranda eſt, quae analyſi parca et anguſta contentae eſſe debeant; ſyntheſin vero copioſam et exquiſitam poſtulent. Hanc forte atque illam admittere poſſunt nonnullae quidem diſciplinae, quae circa res verſantur quarum ſtructura ſimplex eſt et ordo certus: quales ſunt mechanica, chemia, aſtronomia. His enim quae ſubjecta eſt materia, ſenſibus noſtris plurimum patet; haud multis elementis conſtat; neque ulli eſt varietati aut diſſimilitudini obnoxia, ſed ſemper et ubique eadem. Vnde modica ſufficit diligentia ad illius cauſas et principia indaganda: quorum, cum ſemel explorata ſunt, manifeſta eſt applicatio, fructus uberrimus. Lon-

ge aliter ſe medicina habet. Morborum enim origines plerumque tenebris involutae ſunt, cauſae maxime complicatae, ſpecies ſive formae perpetuo mutabiles, decurſus denique atque exitus ii de quibus conjecturam quidem facere poſſumus, raro nosmetipſos ſecuros reddere. Quae cum ita ſint, nihil imprudentius vel inconſultius excogitari poteſt, quam in tam ardua, tamque dubia re, auxilium ullum ſponte praetermittere; et de morborum naturis pronunciare, priusquam ipſa curatio perſpiciatur, et, eorum quae vel juvant vel laedunt, rationes expendantur.

Qvod autem ad medicamentorum delectum attinet, vereor ut unquam id negotium philoſophiae auſpiciis geſtum ſit; ſcilicet ut ex morbi natura prius intellecta, et ex laeſae cujusdam functionis contemplatione,

tione, certum aliquod remedium veſtigatum ſit quod, vi propria et peculiari, ad iſtam functionem emendandam, atque adeo ad ſanitatem reſtituendam, valeret. Namque in ipſo hoc morbo, *ipecacoanhae* uſus ſatis demonſtrare poteſt quam longe aliter res evenire ſolet. Cum enim ille apud incultos barbaroſque Braſiliae incolas, more a majoribus tradito, increbuiſſet; apud eos occaſionem nactus eſt medicinam iſtam Americanam obſervandi medicus Batavus, Gulielmus Piſo; unde demum eam in has Europae oras intulit. Cujus ſimile quiddam, ni fallor, de caeteris quoque remediis praeſtantioribus dici poteſt; et debet quidem: non autem medicorum vel pudore malo, vel falſa ambitione, tegi atque diſſimulari. Neque enim iis, neque arti eorum, vitio vertendum eſt, medicinam non ea initia habuiſſe, quae forte geometria

tria habuit, aut dialectica, aut philoſophia moralis: id eſt, non ex ipſa ratione natam et procreatam fuiſſe. Satis erit iis ſi, ratione adjutrice, medicamenta quae natura vel caſus primum monſtraverat, et quorum vulgaris tantum erat et temeraria commendatio, ſedulo excuſſerint; et ad corporis humani functiones, ad aetatum vires, ad morborum denique tempora accommodaverint. Tum demum fas erit de naturis morborum quaerere et de remediorum viribus. Quaeſtiones enim iſtae et jucunditatis habent plurimum, cum effectuum, quos edi videmus, cauſas et rationes retegere poſſint; et utilitatis etiam, cum medendi uſum ab experimentorum fluctuatione ad quandam quaſi ſcientiae ſtabilitatem poſſint revocare. Praeterea, haud raro ex iis fiunt concluſiones quae ad aliorum morborum indolem intelligendam

dam et remedia invenienda medicum inſtruunt. Quare jam tandem de dyſenteriae natura et de *ipecacoanhae* operatione nobis agendum eſt.

Dvo vero ſunt quae in hoc morbo maxime animadvertere oportet; tormina nempe et, quem dejectiones manifeſtant, mucus glutinoſior acriorque. Quorum utrum prius in aegri corpore locum habeat, atque adeo alterius cauſa ſit, inprimis videndum. Haec autem quaeſtio, de mali origine ſolidarum partium, an humorum potius, vitio imputanda, cum ad omnes fere morbos olim pertinuiſſet, eſt in dyſenteria explicanda inter recentiores etiam medicos aliquando agitata. Nempe haud defuere qui pro cauſa morbi primaria convulſiones inteſtinorum habuerunt; et mucum, quo conſtant dejectiones, vi torminum

ex

ex inteſtinorum tunicis abraſum reputarunt; cum prius nihil nocivum aut praeter naturae morem ille contineret: quanquam, continuatis ſpaſmis iſtis, tandem degeneraret et morbidus evaderet.

VERVM huic ſententiae repugnant omnino ea quae de dyſenteriae hiſtoria certiſſima fide accepimus. Acrimonia enim illius muci proculdubio irritat inteſtina et tormina inducit. Id quidem ſatis apparet vel ex tempeſtate anni, qua frequentior fieri dyſenteria perpetuo ſolet. Poſt ſolſtitiales enim aeſtatis calores, humidior et frigidior autumni ſpiritus hunc morbum frequentius revocat. Iſthaec autem aëris mutatio, cum in cutim et in vaſcula ejus imprimis agat, perſpicuam adfert rationem cur humores corporis immutentur quoque et vitientur; diminutionem

nempe perſpirationis cutaneae, et majorem factam ſeri atque lymphae, toto corpore, et copiam et ſpiſſitudinem: non item cur in ſpaſmos illico concitentur inteſtina, nullo adhuc vitio humoribus oblato. Novimus praeterea, eadem tempeſtate et ob eaſdem cauſas, rheumatiſmum quoque frequentiſſimum fieri. Qui morbus certo certius humore quodam acri et ſpiſſo continetur: nullos autem ſpaſmos inteſtinorum agnoſcit. Hi vero dyſentericis neceſſario orientur, ubicunque humores ea conditione ſunt, ut in cavitatem inteſtinorum effundantur inſolita copia atque aſperitate. Quapropter tormina, huic morbo adeo familiaria, non primarium in eo locum habent; ſed ortum ſuum debent muco acri et glutinoſo in inteſtina effuſo. Qui ideo pro materia ducendus eſt, de qua naſcitur et in qua continetur morbus.

In-

Intestinorvm igitur tunicae, muco hoc morbido vellicatae, in convulſiones ſive tormina frequentius ſtringuntur. Tormina vero arteriarum exhalantium oſcula et glandularum ductus excretorios comprimunt, atque adeo humoris iſtius vitioſi effuſionem largiorem perpetuo ſollicitant: ita ut id quod primo effectus erat, jam cauſae vice atque munere fungatur. Materies enim mucoſa, qua conſtant dejectiones dyſentericae, longe diverſa eſt a muco illo naturali et innocuo quo oblinuntur inteſtinorum latera cava: ſiquidem hic in ipſis morbi initiis abraſus omnino vi torminum videtur; in ejus vero locum ſuccedere, et futuris dejectionibus materiem ſuppeditare, morbida quaedam ſcaturigo, a glandulis et arteriis inteſtinorum continenter profluente. Hanc vero dyſenteriae originem primus,

quod ſciam, medicorum veterum Alexander Trallianus [a] perſpicue et ſincere deſcripſit: qui, eodem quoque loco, inteſtinorum exulcerationem morbi non cauſam, ſed effectum potius eſſe, recte agnovit.

Sangvinis vero in dejectionibus dyſentericis admixtio, partim quidem acrimoniae humorum, ſed praecipue vi torminum tribui debet. Raro enim ita larga eſt ut inſigniori ullo vaſe, vulnerato aut rupto, provenire videatur: ſed potius ramis arteriarum minutiſſimis ſuper tunicas inteſtinorum reptantibus; imo tunicis ipſis, quae cum, aſperitate humorum illabentium, nimis jam abſterſae ſint et teneriores factae, tum accedente convulſionum impetu facile laeduntur et cruentantur. Sanguis autem qui inde effuſus eſt, quam primum tor-

[a] *Lib.* viii. *cap.* 8.

mina

mina illa conſopiuntur, evaneſcit: quod in morbi curatione ſatis patet. Sumpto enim bis terve *ipecacoanhae* grano uno, dolor torminoſus plerumque delinitur aliquatenus, et ſimul ſanguinis excretio ſiſtitur. Hoc autem minime attribui poteſt virtuti ulli qua radicis iſtius tam parva portio diſruptas arterias aut venas vulneratas conſtringere et conglutinare poſſit; ſed potius placatae a medicamento torminum violentiae: quo facto, ſanguis haud amplius vaſculis et membranis excutitur. Quod confirmat quoque obſervatio illa quam ſupra memoravi; ſcilicet dyſenteriam ſanguineam, qua feminae afflictabantur, erumpentibus catameniis, inducias dediſſe. Iſthaec enim ſanguinis menſtrua fluxio parcior eſt et lentior, quam ut pro diverticulo quovis aut revulſione haberi poſſit: ſed, dum id negotii peragitur, univerſum corpus

femineum quiete quadam et relaxatione fruitur; qua cum pacata eſſent dyſenteriae tormina, ſimul deſinebat ſanguis e tunicis inteſtinorum exprimi.

Qvod autem attinet ad guttas illas ſive lineas ſanguinis, quae ſub finem morbi dejectiones nonnunquam tingunt; illae quidem, ut jam obſervatum eſt, ab induratis proferuntur alvi recrementis; quae poſtquam diu in tenuioribus inteſtinis delituiſſent, tandem, redintegratis viſcerum et muſculorum viribus, expelluntur; et a recto et ſphinctere ejus ſanguinem ita eliciunt.

De muco autem quo, maximam partem, dyſentericae dejectiones conſtant, haud valde difficilis aut dubia eſt diſceptatio. Multa enim et varia indicia ſatis oſtendunt hunc

humorem ejusdem plane indolis eſſe, cujus et ille cui rheumatiſmus ortum ſuum debet. Scilicet vel ex proclivitate naturae, vel ex vitio ciborum, vel ex autumnalis coeli e caloribus in frigora converſione, ſeroſi hominum humores glutinoſiores fiunt et acriores. Poſtquam ergo ita vitiati ſunt, ſi artus cujusvis membranam cellularem impleant, fibras muſculoſas et nervos et tendines et articulorum ligamenta vellicant; dolorem excitant; artum iſtum minus aptum moveri efficiunt; rheumatiſmum denique vel chronicum, vel, accedentibus febricitandi cauſis, acutum inducunt. Si vero iidem ad abdominis viſcera dirigantur, et, per vaſa exhalantia et per ductus glandularum excretorios, in cavitatem inteſtinorum emittantur; tormina, crebras dejectiones, et caetera dyſenteriae ſymptomata afferunt. Quae horum mor-

borum affinitas et communis natura liquido apparet ex omnibus fere quae de utravis novimus. Apparet imprimis ex eo quod jam dictum eſt de facillima dyſenteriae converſione in rheumatiſmum; quae fere neceſſario fieri debet et ſolet, ubicunque dejectiones dyſentericae prius ceſſaverint quam ex inteſtinis penitus eliminatus fuerit mucus ille morbidus quo conſtabant; aut ubi totius corporis habitus muco iſto adeo copioſe perfuſus ſit, ut, ſuppreſſa ſemel illa derivatione quae ex inteſtinis fiebat, alia quaedam corporis pars eodem humore ſupra modum abundet, et inde male ſe habeat. Sequitur praeterea eadem concluſio, et quidem longe fortior fit, ex allatis exemplis rheumatiſmi in dyſenteriam mutati. Eandem porro confirmat multiplex obſervatio, qua conſtat utrumque morbum eadem anni tempeſtate, et ob eas-

dem

dem coeli affectiones, maxime vulgarem fieri ſolere; utrumque porro in idem hominum genus atrociſſime ſaevire; in nautas ſcilicet, diuturnis navigationibus perfunctos.

Qvinimo utrisque par medendi ratio et plane conſimilis convenit. Dyſentericis enim quamvis, naturae conſilio, egeritur dejectionibus morbida materies; vidi tamen ſemel et ſaepius ubi in dyſenteria recidiva ſolum emplaſtrum veſicatorium, inter ſcapulas applicatum, et tormina et muci ex alvo egeſtionem ſedaverit; cum interim ſerum ex parte ſubjecta educeret, quod muci dyſenterici indolem planiſſime referebat; ſpiſſum nempe, glutinoſum, atque ita acre ut, dum amoto emplaſtro guttatim defluebat, cutim irritaret, rubefaceret, corroderet denique et exederet, eodem plane modo quo mucus dyſenteri-

cus

cus inteſtinorum tunicas nonnunquam afficere ſolet: quod in rheumatiſmo vehementiori fere ſolenne eſt, ubi veſicatoria ad partem dolore affectam applicantur; rarius vero in dyſenteria accidit, quoniam ibi magna humorum aqueorum affluentia diluitur et temperatur muci glutinoſi acrimonia; ita ut vix, niſi in ſummo morbi gradu, effectus iſte in inteſtinis obſervetur. Vbi vero dyſenteria jam forte nimium inveteraſſet, et aeger ob dejectionum crebritatem in extremum pene diſcrimen adductus eſſet; haud raro in ipſo curationis meae initio veſicatorium inter ſcapulas applicari praecepi; cum eodem tempore *ipecacoanham*, modo ſupra expoſito, darem. Quod nunquam non feliciter ceſſit. Quicquid enim iſta ratione eductum eſt, inteſtinorum affectui detrahitur: adeo ut dyſenteriae occurratur, medicinam ita faciendo

quaſi

quaſi illa jam rheumatiſmum in ſe contineret. Denique hanc morborum ſimilitudinem toties jam obſervavi et perſpexi, ut dyſenteriam jamdudum pro rheumatiſmo inteſtinorum habeam; minime quidem eodem ſenſu quo [a] Caelius Aurelianus hanc appellationem dyſenteriae adhibet. Apud eum enim rheumatiſmus nihil aliud quam humoris defluxionem ſignificat. Nos vero, id vocabulum a doloribus artuum et muſculorum ad inteſtina transferendo, ſimilem plane utriusque morbi cauſam et materiam eſſe contendimus,

[a] *De morb. chron. lib.* iv. *cap.* 6.

CAPVT QVARTVM.

De actione ipecacoanhae *in dyſentericos.*

IN morbi curatione interpretanda, praecipua eſſe debet *ipecacoanhae* conſideratio. Hujus vero efficacia e duabus facultatibus pendere videtur: primo nempe, quod alvum ſolutiorem reddat, atque ita humorem, quo morbus naſcebatur et quo continetur, e corpore expellat; ſecundo vero, quod inteſtinorum tunicas relaxet, atque torminum violentiam infringat; unde doloris maxima pars detrahitur, et adeo tolerabilis fit morbus, ut plerumque ſine magna moleſtia aeger expectare poteſt dum materiem morbidam dejectiones e corpore penitus egeſſerint. Hoc autem anodyni medi-

medicamenti officium ſumma cum aegri incolumitate praeſtat *ipecacoanha*, et nullo prorſus incommodo ſuperveniente: cum ſi opiatis eadem res tentata eſſet, fieri non poſſet quin, ex eorum uſu tam frequenter repetito et tam diu continuato, ingens et non unius generis periculum vitae et ſaluti hominis impenderet. Hujusmodi autem vim ullam antiſpaſmodicam ut *ipecacoanhae* competere credamus, novum forte quiddam et plerisque minus probabile videbitur. Neutiquam tamen ſine idoneis rerum teſtimoniis hanc ſententiam amplexi ſumus. Sumpta enim ſemel iterumve *ipecacoanha*, fere ſemper lenior fit dolor torminoſus; quanquam dejectionum materies parum aut nihil de ſolita acrimonia ſua et aſperitate remiſerit; quam ſentiunt adhuc inteſtina, dolore affecta quidem, non tamen, ut prius, in ſpaſmos agitata et con-

ſtricta.

ſtricta. Hoc autem non aliam explanationem admittit, niſi quod medicamentum inteſtinorum tunicas ita mulcet et relaxat, ut deſcendentis muci irritatio nequeat illas in tormina contrahere. Eodem pertinet ſanguinis effuſio ab *ipecacoanha* retardata et ſuppreſſa: namque alieniſſima quidem ab illius indole omnis eſt aſtringendi vis, qua vulnerata vaſculorum ſanguineorum oſcula tam cito comprimere et occludere poſſet. Sed cum virtus ejus antiſpaſmodica tunicarum convulſiones jam impedierit et praeverterit, non adeo agitantur illae, neque adeo diſtenduntur et comprimuntur arteriae et venae minutae quae ſuper eas decurrunt.

Qvinetiam aliis quoque indiciis ſatis patet iſtaec *ipecacoanhae* antiſpaſmodica vis. Quid, quod ipſa vomendi actio exinde aptiſſime deduci

deduci poteſt? Vomitionem enim et oleum infert, et aqua tepida: quae iſtam vim ſine ulla controverſia poſſident. Ipſo quoque *opio*, cui ſumma ineſt relaxandi poteſtas, ventriculum nonnunquam ita fuiſſe affectum, haud dubie compertum eſt. Hoc tamen rarius accidit, propterea quod ſuccus iſte, dum ex praeſcriptis medicorum aegrotantibus adhibetur, plerumque vel in *vino albo* liquatus eſt, vel cum aromatibus, et iis quae ventriculum confirmare poſſunt, conjunctus. Caeterum in omni nauſea, ventriculi noſtri fibras reſolvi potius quam contrahi, ipſi ſentimus. Nimirum tunica ventriculi muſculoſa fibras habet nonnullas quae os ejus ſuperius, ſphincteris modo, muniunt; tum alias etiam quae per ejus longitudinem pylorum verſus tendunt, et cibos deorſum in inteſtina trudunt. His autem et illis nimium

um forte relaxatis, muſculi abdominales, preſſione ſua, quicquid ventriculus continet retrorſum agunt in oeſophagum: tum etiam ſeptum tranſverſum, dum aër emittitur e thorace, aſcendit; aſcenſu iſto ventriculus ſurſum trahitur; et fit vomitio. Adeo ut minime mirum videri debet, quod *ipecacoanhae*, vomitorio nempe certiſſimo, vim relaxandi adſcribimus.

Eadem porro facultas in eo perſpicitur, quod *ipecacoanha* cum *opio* conjuncta ad laxanda cutis univerſae vaſcula omni alio medicamento potior eſt; et ſudores blandiſſimos et copioſiſſimos movet. Id vero non ita vulgo notum eſt, eandem quoque aſthmatis ſpaſmodici remedium eſſe longe praeſtantiſſimum. Scilicet ubi tanta contractio bronchia tenuit et membranaceas pulmonum cellulas, ut nulla fere concede-

cederetur aëri ingreſſio; et ubi nullum fuerat auxilium in venae ſectione, in emplaſtris veſicatoriis, in *gummoſis graveolentibus*, in *ſcilliticis*, in *ſalibus volatilibus*, in *moſcho*, in *camphora*, in ipſo denique *opio*; repetito tamen *ipecacoanhae* uſu, contractionem illam ſaepius reſolutam vidi, atque adeo recuperatam ſpirandi libertatem et homines a propinqua morte ereptos. Sed de hac re alias forſan erit opportunior dicendi locus.

ERRATA.

Pag. Lin.

23. 11. *pro* ille *lege* hic
41. 11. *pro* igitur, *lege* enim
ibid. 18. *poſt* cedit, *inſere haec verba*; vel potius quid primum aeger ceſſiſſe agnoſcit,
48. 5. *pro* debitato; *lege* debilitato;
54. 13. *pro* moſchum, *lege* moſchus,

INDEX CAPITVM.

Pag.

Cap. I. *De dyſenteria hiſtoria.* 1.

II. *De dyſentericorum curatione.* 31.

III. *De cauſis dyſenteriae.* 58.

IV. *De actione* ipecacoanhae *in dyſentericos.* 76.

D E

Tr, 29

COUNTWAY LIBRARY OF MEDICINE

RC
140
A35

RARE BOOKS DEPARTMENT